

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

18(27)

2018

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

LI VILNIUS 2018

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – mokslinis etnologijos ir socialinės ir kultūrinės antropologijos žurnalas. Jame spausdinami recenzuojami straipsniai, konferencijų pristatymai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas pristato mokslo aktualijas ir skatina teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Lithuanian Ethnology: Studies in Social Anthropology and Ethnology – is a peer reviewed journal of ethnology and social and cultural anthropology. It publishes articles, conference presentations, book reviews and review articles, which may be in Lithuanian or English, primarily focused on Lithuania, Central and Eastern Europe. The journal represents current debates and engages in methodological discussions.

REDAKCIŅĖ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius / Editor-in-Chief)

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Auksuolė Čepaitienė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Jonathan Friedman

Kalifornijos universitetas / University of California, San Diego, USA

Jonathan Hill

Pietų Ilinojaus universitetas / Southern Illinois University, Carbondale, USA

Neringa Klumbytė

Majamio universitetas / Miami University, Ohio, USA

Ullrich Kockel

Heriot-Watt universitetas / Heriot-Watt University, Edinburgh, UK

Orvar Löfgren

Lundo universitetas / Lund University, Sweden

Jonas Mardosa

Lietuvos edukologijos universitetas / Lithuanian University of Educational Sciences, Vilnius, Lithuania

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

REDAKCIŅĖS KOLEGIJOS SEKRETORĖ / EDITORIAL ASSISTANT

Danguolė Svidinskaitė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Leidyklos adresas / Address of the Publisher: Redakcinės kolegijos kontaktai / Editorial inquiries:

Lietuvos istorijos institutas

Tel. / Phone: + 370 5 262 9410

Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius

El. paštas / E-mail: etnolog@istorija.lt

www.istorija.lt

vytis.cubrinskas@vdu.lt

Žurnalas registruotas / The Journal indexed in:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)

EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete,

SocINDEX with Full Text; Modern Language Association (MLA) International Bibliography

Leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą (Sutartis Nr. LIP-078/2016)

TURINYS / CONTENTS

Pratarmė (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	5
Editorial (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	7

Straipsniai / Articles

Chris Hann

Ritual and Economy: From Mutual Embedding to Non-Profit Festivalisation in Provincial Hungary	9
Ritualas ir ekonomika: nuo abipusės nesuprekinotos ekonomikos iki nevyriausybinės festivalizacijos provincinėje Vengrijoje. Santrauka	33

Rasa Paukštytė-Šaknienė

Kaimynystės ryšiai šių dienų kultūroje: atvejais iš Vilniaus apylinkių	35
Neighbourly Ties in Contemporary Culture: Cases from the Vilnius Area. Summary	59

Darius Daukšas

Tarp tapimo norvegu ir buvimo lietuviu: Norvegijos lietuvių pilietybės sampratos	63
Caught between Becoming a Norwegian and Staying a Lithuanian: Concepts of Citizenship among Lithuanian-Norwegians. Summary	85

Jolanta Kuznecovienė

<i>Gyvenimas ant sūpuoklių</i> : lietuvių diasporos antrosios kartos identiteto dilemos	87
<i>On the Swings</i> : Identity Dilemmas of the Second-Generation Lithuanian Diaspora. Summary	107

Audronė Daraškevičienė

Vaiko auklėjimas šiuolaikinėje Lietuvoje: tėvų požiūris	109
Bringing up a Child in Contemporary Lithuania: Parental Attitudes. Summary	127

Žilvytis Šaknys

Valstybės (Tautos) švenčių formavimo ypatumai 1918–1940 m. Lietuvoje ...	129
State (National) Holidays in Lithuania between 1918 and 1940. Summary	151

Diskusijų forumas / Forum

Christian Giordano

- From Political Subjectivity to Political Intentionality: The Predominance
of Society over the Individual 155
- Nuo politinio subjektyvumo iki sąmoningumo: visuomenės
dominavimas prieš individą. Santrauka 170

Mokslinis pranešimas / Special Lecture

Orvar Löfgren

- Mano ar mūsų? Namai kaip moralinė ekonomika 173

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

- Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas. B. Kulnytė,
E. Lazauskaitė (sud.) (*Auksuolė Čepaitienė*) 197
- Jonas Vitartas (Jan Michał Witort, 1853–1903). Rinktiniai raštai 1.
A. Čepaitienė (sud.) (*Venantas Mačiekus*) 202
- Gražina Žumbakienė. Senieji Lietuvos gėlių darželiai: kvapnūs,
puošnūs, gydantys (*Loreta Martynėnaitė*) 206
- Etnografija. Metraštis 26 [skirta V. Miliui]. E. Lazauskaitė,
Ž. Šaknys (sud.) (*Auksuolė Čepaitienė*) 208

Konferencijos / Conferences

- Amerikos antropologijos asociacijos 116-asis forumas Vašingtone
(*Vytis Čiubrinskas*) 213
- EASA 15-oji konferencija Stokholme (*Auksuolė Čepaitienė, Vytis Čiubrinskas*) ... 216
- AABS konferencija 2018 (*Audronė Daraškevičienė, Vida Savoniakaitė,
Skaidrė Urbonienė*) 219
- III nacionalinė doktorantų konferencija „Veritas Ethnologica“
(*Vaida Rakaitytė*) 222

Sukaktys / Anniversaries

- Petrui Kalniui – 70 (*Žilvytis Šaknys*) 225

In Memoriam

- Netekome Marijos Mastonytės-Miliuvienės (*Žilvytis Šaknys, Petras Kalnius*) ... 229

Tarp tapimo norvegu ir buvimo lietuviu: Norvegijos lietuvių pilietybės sampratos

Darius Daukšas

Straipsnyje, remiantis lauko tyrimo duomenimis, nagrinėjamos migrantų iš Lietuvos, gyvenančių Norvegijoje, pilietybės sampratos. Analizuojama, kokias prasmes migrantai suteikia savo kilmės (Lietuvos) ir atvykimo valstybių (Norvegijos) pilietybėms. Klausinama, kokie svertai nulemia lietuviškos pilietybės išsaugojimą ar jos atsisakymą. Vadovaujamosi antropologijoje naudojama pilietybės kaip kultūrinio priklausymo samprata. Išskirtos trys dažniausiai migrantų iš Lietuvos nurodomos vyraujantios pilietybės sampratos: lietuviškos pilietybės sąmoningas išsaugojimas, Norvegijos pilietybės priėmimo, bet nesitapatavimo, ir trečioji – tapatinimosi su Norvegijos pilietybe.

Raktiniai žodžiai: *pilietybė, migracija, identitetas, lietuviai Norvegijoje.*

Based on the findings of a field study, the article examines various concepts of citizenship among Lithuanian immigrants in Norway. It analyses their attitude towards citizenship of Lithuania, their country of origin, and citizenship of the country they live in. The question is put: What determines the preservation or refusal of Lithuanian citizenship among Lithuanian-Norwegians? The article employs the anthropological concept of citizenship as cultural belonging. Three distinct concepts of citizenship are dominant among Lithuanian immigrants: the conscious preservation of Lithuanian citizenship, the acceptance of Norwegian citizenship but falling short of identifying as one, and full identification with Norwegian citizenship.

Key words: *citizenship, migration, identity, Lithuanians in Norway.*

Dr. Darius Daukšas, Lietuvos istorijos institutas, Etnologijos ir antropologijos skyrius, Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius, el. paštas: dariud@yahoo.com

Pastaruosiu metu pilietybės tematika susilaukia nemažai dėmesio socialiniuose moksluose. Pilietybės, o ypač dvigubos (arba tiksliau daugybinės) pilietybės, tema nesvetima ir žiniasklaidoje bei politinėje Lietuvos darbotvarkėje.

Dažniausiai apie ją kalbama lietuviškosios emigracijos kontekste (išėivijos ir šiuolaikinės). Pabrėžtina, kad dažniausiai apie pilietybę lietuviškoje mokslinėje literatūroje kalbama iš teisės mokslo perspektyvos (žr., pvz., Sinkevičius 2017). Lietuviškos mokslinės literatūros, kurioje būtų išsamiau kalbama apie pilietybės sampratą migracijoje, nėra gausu. Išimtimi galima būtų laikyti Jolantos Kuznecovienės darbus apie Anglijos lietuvių identiteto konstravimą, kuriuose liečiama ir pilietybės tema (Kuznecovienė 2014a; Kuznecovienė 2014b).

Kodėl migracija ir pilietybė? Reikėtų pradėti gana iš toli, apžvelgiant, kas yra pilietybė ir kodėl migracija neretai suvokiama kaip grėsmė pilietybės institutui. Literatūroje apie nacionalizmą pateikiamas palyginti aiškus atsakymas, kodėl migracija ir pilietybė yra matomos kaip tam tikri antipodai. Nacionalizmas, kaip ideologija, pabrėžia valstybės teritorijos ir jos piliečių, gyvenančių toje teritorijoje, nedalomumą. Migracija yra tas veiksnys, kuris skatina kvestionuoti idealią nacionalinę tvarką, nes išardoma nusistovėjusi ideali schema: piliečiai (tauta) / teritorija / valstybė (Brubaker 2015: 132). Klasikinė pilietybės samprata aiškiai nurodo tris pagrindinius elementus, kurie sukonstruoja tvirtą tarpusavio priklausomybę: tai yra valstybė, teritorija ir žmonės (piliečiai) (Heater 2002: 95). Pagal šią sampratą pilietybe siekiama integruoti visus (ar dalį) valstybės teritorijoje gyvenančius žmones į politinę bendruomenę (Castles, Davidson 2000: 2). Neretai kalbant apie migraciją, pilietybę (priimančiosios šalies) būtent ir suprantama kaip pirmas žingsnis, žengiamas asimiliacijos link (Brettell 2006), manant, kad natūralizuotų, atvykimo valstybės teritorijoje gyvenančių piliečių identitetas yra nukreiptas į gyvenamą valstybę. Kai kurie autoriai mano, kad tai klaidingas galvojimo būdas, nes šiuolaikiniame pasaulyje dėti lygybės ženklą tarp identiteto ir pilietybės yra beveik neįmanoma. Viena vertus, valstybės bando institucionalizuoti identitetus per „institucinius ritualus“, tokius kaip pilietybė, identiteto dokumentavimas, surašymai ir pan., tačiau būtent išaugęs žmonių mobilumas, kada piliečiai fiziškai nebegyvena valstybėje (kurios pilietybę turi ar turėjo), apsunkina valstybės „darbą“, nes, kaip jau minėjau, būna pažeidžiama ideali schema: teritorija / piliečiai / valstybė.

Įsigalėjus transnacionalizmui, socialiniuose moksluose paskutiniajame XX a. dešimtmetyje buvo atkreiptas dėmesys, kad teritorijos (valstybės) santykis su joje gyvenančiais žmonėmis nebūtinai yra toks vienakryptis, kaip apibūdinome anksčiau. Pradėta kalbėti apie įvairias pilietybės institucijos patiriamas transformacijas. Itin daug dėmesio skiriama valstybės teritoriją pranokstančioms pilietybių formoms. Pabrėžiamas pakitęs teritorijos ir piliečių santykis, daugiausia akcentuojant universalių žmogaus teisių viršenybę nacionalinės teisės atžvilgiu. Tai leidžia išvystyti postnacionalinės pilietybės (Soysal 1994) atsiradimą, kuri daugiau vadovaujasi universaliomis žmogaus teisėmis nei vienos nacionalinės valstybės teikiamomis teisėmis ir pareigomis bei atsiejant nacionalinį identitetą

nuo pilietinių teisių. Pastebima, kad šiuolaikiniai migrantai neretai priimančiojoje šalyje gyvena išlaikydami savo kilmės valstybės pilietybę ir nesiekia įgyti naujos (priimančiosios šalies), – tarptautinės sutartys ir universalios žmogaus teisės imigrantams dažnai garantuoja daugumą socialinių, ekonominių ir kai kurias politines teises imigracijos šalyje. Tokiam imigrantų būviui nusakyti vartojama nepiliečio rezidento (ang. *denizenship*) sąvoka.

Pilietybės klausimas transnacionalizmo teorijoje yra vienas svarbiausių (Castles, Davidson 2000; Vertovec 2009). Tuo siekiama parodyti pasikeitusią pilietybės pobūdį, kuris, kaip minėjau, pranoksta vienos nacionalinės valstybės teritoriją (Faist 2007; Baubök 2006; Kaplan 1999). Willas Kymlicka, norėdamas paaiškinti dalyvavimą daugiau nei vienoje politinėje sistemoje, vartoja sąvoką multikultūrinė pilietybė, kaip Vakarų šalių kritiką, mat jos nesistengia reprezentuoti etninių ir kultūrinių skirtumų (Kymlicka 1998). Raineris Baubökas buvimą ir dalyvavimą keliose politinėse sistemose įvardija transnacionaline pilietybe (Baubök 2006: 27). Nina Glick Schiller apie pilietybę kalba per buvimo / priklausymo transnacionaliniam socialiniam laukui perspektyvą ir įvardija ją kaip pranokstančią sienas (*transborder*) pilietybę (Glick Schiller 2005). Ši pilietybė suprantama plačiau nei piliečių ir nepiliečių atskyrimas, ji remiasi kultūrinės ir socialinės pilietybės idėja¹ (Glick Schiller 2005: 56).

Antropologijoje į pilietybę įprasta žiūrėti ne kaip į formalų teisių ir pareigų rinkinį, bet veikiau akcentuoti kultūrinį ir socialinį jos aspektus (Gupta, Sharma 2006; Glick Schiller 2005; Glick Schiller, Caglar 2008). Todėl šiam straipsniui labai aktualus C. Brettell konceptualus pilietybės kaip politinio dalyvavimo ir kultūrinio priklausymo išskyrimas (Brettell 2006). Ji savo straipsnyje pilietybę mato kaip susidedančią iš dviejų sričių – pirma, kaip politinio priklausymo (*political belonging*) ir, antra, kaip kultūrinio priklausymo (*cultural belonging*). Pastarasis yra susijęs su identiteto sritimi, o politinis priklausymas nurodo į teisių / pareigų aspektą. Anot šios antropologės, politiniai mokslai, akcentuodami iš esmės vien pilietybės teisių / pareigų sritį, daro skubotas ir klaidingas prielaidas, manydami, kad formalus pilietybės suteikimo imigrantams faktas jau pats savaime reiškia visavertę integraciją ar net asimiliaciją į naują visuomenę. Atvirkščiai, remdamasi gautais lauko tyrimo duomenimis JAV, ji parodo, kad skirtingos žmonių grupės labai įvairiai interpretuoja naujos pilietybės įgijimą (natūralizacijos būdu). Naudodama etnografinius pavyzdžius, ji parodo, kad ne visuomet formalus pilietybės pakeitimo faktas koreliuoja su pokyčiais identiteto srityje. Atvirkščiai, parodoma, kad dažnai žmonės racionaliai suvokia pilietybės pasikeitimo faktą

¹ Kultūrinė ir socialinė pilietybe siekiama paaiškinti dalyvavimą socialiniame lauke naudojant ne formalias pilietybės suteiktas teises ir pareigas, bet labiau akcentuojant neformalius pilietybės aspektus (žr. plačiau Glick Schiller 2005; Glick Schiller, Caglar 2008)

kaip naujas galimybes ir saugumą naujojoje šalyje, o identitetas ir toliau yra orientuotas į kilmės šalį.

Naudodamas šį teorinį pilietybės kaip politinio priklausymo ir kultūrinio priklausymo atskyrimo modelį, toliau straipsnyje bandysiu pasiaiškinti, kaip emigrantai iš Lietuvos supranta savo buvimą naujojoje šalyje (Norvegijoje). Straipsnis remiasi keturiais lauko tyrimais, atliktais 2008 m. Osle ir Haldene, 2012 m. – Osle, 2016 m. – Stavangeryje, 2017 m. – Trumsėje². Šių tyrimų metu buvo atlikta daugiau kaip 70 pusiau struktūruotų interviu³ su migrantais iš Lietuvos, gyvenančiais Norvegijoje. Straipsnyje bus kalbama apie migrantų iš Lietuvos⁴, šiuo metu gyvenančių Norvegijoje, pilietybių sampratą. Bandoma parodyti, kokias prasmes migrantai suteikia savo kilmės (Lietuvos) ir atvykimo valstybių (Norvegijos) pilietybėms. Kokie svertai nulemia lietuviškos pilietybės išsaugojimą ar jos atsisakymą.

Trumpas kontekstas: Norvegija kaip imigrantus priimanti šalis

Jau anksčiau esu rašęs (Daukšas 2017) apie tai, kaip Norvegijoje vyksta „savo“ ir „kito“ konstravimas. Šioje vietoje tik trumpai priminsiu esminius norvegų visuomenės „įsivaizduojamo panašumo“ bruožus (žr. toliau) apibrėžiant „savą“ ir „kitą“ – manyčiau, tai svarbu norint aiškiau suprasti toliau straipsnyje analizuojamą lauko tyrimo medžiagą. Svarbiausia, ką norėčiau pabrėžti, – tai, kad norvegai linkę „save“ ir „kitą“ matyti vartodami etnines-prigimtines kategorijas (kitaipei, pavyzdžiui, prancūzai). Iš dalies dėl šios priežasties visi imigrantai gana sunkiai integruojasi į Norvegijos visuomenę ir išlieka gana aiški atskirtis tarp dominuojančios daugumos bei etniškai ir rasiškai apibūdinamų mažumų (imigrantų).

² Lauko tyrimo duomenys buvo renkami dalyvaujant skirtinguose mokslo projektuose. 2008 m. lauko tyrimas buvo atliktas dalyvaujant projekte „Lietuvių tautinės tapatybės išsaugojimas europeizacijos bei globalizacijos sąlygomis: lietuviškumo raiška ir nacionalinės Airijos, Anglijos, Ispanijos, JAV ir Norvegijos tapatybių politikos“ (projekto vadovas prof. Vytis Čiubrinskas, Vytauto Didžiojo universitetas). Projektą finansavo Lietuvos mokslo taryba. 2012 m. duomenys buvo renkami dalyvaujant projekte „Podoktorantūros (post doc) stažuotių įgyvendinimas Lietuvoje“. Podoktorantūros stažuotė finansuojama pagal Europos Sąjungos struktūrinių fondų Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos, Mokslininkų ir kitų tyrėjų mobilumo ir studentų mokslinių darbų skatinimo priemonės (VP1-3.1-ŠMM-01) įgyvendinamą projektą. 2016–2017 m. duomenys buvo papildyti dalyvaujant projekte „Inequalities of mobility: relatedness and belonging of transnational families in the Nordic migration space“. Projektą finansuoja Suomijos mokslo akademija (projekto vadovė prof. Laura Assmuth, Rytų Suomijos universitetas (UEF)).

³ Lauko tyrimo metu buvo atliekami pusiau struktūruoti interviu, vykdomas stebėjimas. Informantų atrankai buvo svarbus trejų metų gyvenimo Norvegijoje kriterijus. Buvo taikomi tikslinės ir sniego gniūžtės informantų atrankos metodai.

⁴ Pagal oficialią Norvegijos statistiką šiuo metu Norvegijoje gyvena 37 600 lietuviai. Tai yra antra pagal dydį imigrantų grupė Norvegijoje po lenkų (97 200).

Mokslininkai, tyrinėjantys Norvegijoje, pastebi, kad Norvegijos pilietybės turėjimas nėra pakankamas veiksnys, leidžiantis traktuoti migrantą kaip priklausantį norvegų nacijai (Howell, Melhuus 2007: 54). Klausimas, kas yra norvegas, yra gerokai platesnis nei formalus norvegiškos pilietybės turėjimas, apimantis „įsivaizduojamą panašumą“, kuris reiškia „sąveikas, per kurias bendrumai yra pabrėžiami, o skirtumai yra neakcentuojami“ (Gullestad 2002: 48). Pastaroji „įsivaizduojamo panašumo“ idėja remiasi idėjomis apie vietą, kilmę, priklausymą, kalbą ir identitetą, ir jomis remiantis yra konstruojama „įsivaizduojama moralinė bendruomenė“ (Howell, Melhuus 2007: 54). Sunku kalbėti apie pasirenkamą priklausymą „įsivaizduojamai moralinei bendruomenei“, veikiau priklausymą jai reikėtų suprasti kaip duotybę, kurios negali pakeisti ir tai, kad migrantai Norvegijoje per ilgus buvimo šalyje metus prisitaikė prie egzistuojančių socialinių / kultūrinių modelių ir jaučiasi priklausantys šiai visuomenei. Požiūris, kurį jie jaučia iš aplinkinių, neleidžia migrantams jaustis dalimi „įsivaizduojamos moralinės bendruomenės“. Žymi Norvegijos antropologė Marianne Gullestad gana vaizdžiai iliustravo šį požiūrį į „kitą“. Savo straipsnyje (Gullestad 2002: 45–63) aprašo situaciją, kai universiteto profesorius paskambino nepažįstama moteris norėdama pasiaiškinti, ką reiškia sąvoka *innvandrere* (liet. imigrantas):

Ji papasakojo, kad gimė Indijoje ir užaugo ten, tačiau Norvegijoje gyveno daug laiko. Anot profesoriaus, „norvegiškai ji kalbėjo gerai, bet netobulai“. „Aš gyvenu Norvegijoje daug laiko“, – pasakė ji profesoriui. – „Aš pažįstu Norvegiją, tapau Norvegijos piliete ir noriu sužinoti, ar aš vis dar imigrantė?“ – „Taip“, – pasakė profesorius, aiškindamas problemą leksiškai. – „Jūs gimėte ir užaugote Indijoje, ir tai padaro jus imigrante Norvegijoje.“ Moteris, kuri tikėjosi atsikratyti imigranto etiketės, išsakė savo nusivylimą ir paklausė dar vieno dalyko. „Bet kiek laiko aš dar būsiu imigrantė?“ – „Visą savo gyvenimą“, – atsakė profesorius. Pokalbis tuo metu pasiekė kulminaciją, kai jis moteriai paaiškino tai, ji supyko. Profesorius, kuris yra malonus asmuo, buvo gaila nuliūdinti moterį, bet suprato, kad šio norvegiško žodžio reikšmė neleidžia jam pasakyti kitaip. Tam, kad paaiškintų savo požiūrį ir nuramintų moterį, jis pridėjo: „Taip pat buvo ir norvegams, kurie emigravo į Ameriką. Jūs turit susitaikyti su tuo“ (Gullestad 2002: 49–50).

Iš šio pateikto pavyzdžio matyti, kad „įsivaizduojamas panašumas“ yra paremtas kilme, o ne tapimu.

Panašiai kalba ir kita Norvegijos antropologė, Signe Howell, kuri nagrinėja įvaikinimo klausimus. Ši antropologė parodo, jog įvaikindamos vaikus iš Korėjos ir Kolumbijos, norvegų šeimos siekia sukurti strategijas, kad šie vaikai būtų visiškai pripažįstami kaip norvegai. Tai apima visišką šių vaikų inkorporavimą į šeimą, rengimąsi tautiniais drabužiais ir pan., ir aktyvų pasisakymą prieš manančius, kad šie vaikai yra imigrantai. Autorė teigia, kad norvegai priima tokius vaikus kaip etniškai „savus“, tačiau vis dėlto tokie tėvai yra susirūpinę, kad jų

vaikai nebūtų laikomi imigrantais, kai jie palieka jų namus. Autorė teigia, kad kai šie vaikai palieka juos įvaikusių tėvų namus, jie patiria visuomenės klasifikacinę mąstymą, kai būna priskiriami imigrantų kategorijai, nors jie ir bando neigti, kad jai priklauso (Howell 2002: 101).

Išsaugoti Lietuvos pilietybę: kilmė, tautybė ir pilietybė

Migrantai iš Lietuvos Norvegijoje vargiai galėtų būti apibūdinami kaip homogeniška grupė. Šią grupę sudaro įvairaus socialinio statuso, amžiaus, lyties ir, ko gero, svarbiausia, turintys skirtingų emigracinių strategijų ir motyvų individai. Skirtingos emigracinės nuostatos ir strategijos (žr. plačiau Daukšas 2017) daro didelę įtaką požiūriui į pilietybę.

Nemaža tyrime dalyvavusių žmonių dalis kalba apie buvimą Norvegijoje kaip laikiną, t. y. jie planuoja grįžti į Lietuvą. Kita vertus, tas laikinumas labai sunkiai nusakomas konkrečiu laikotarpiu. Svarbu pasakyti, kad viena svarbesnių priežasčių, kada rimtai susimąstoma apie tai, ar likti Norvegijoje, ar grįžti į Lietuvą, susijusi su vaikais. Kai susilaukiama vaikų, galvojama, ar jie ugdymo įstaigas lankys Norvegijoje, ar Lietuvoje, – nuo to priklauso, ar migrantai renkasi grįžti į Lietuvą, ar, atvirkščiai, planuoja savo buvimą Norvegijoje mažiausiai iki to laiko, kol vaikai pabaigs mokyklą. Kita dažnai pasitaikanti strategija – planas užsidirbti verslo pradžiai Lietuvoje, ar dar dažniau pasitaikantis motyvas – nekilnojamo turto pirkimas Lietuvoje. Vyresnio amžiaus informantai dažnai kalba dar apie vieną strategiją – jie planuoja savo buvimą Norvegijoje, kol užsidirbs pensijai, o tada planuoja senatvėje grįžti į Lietuvą.

Kai buvimas Norvegijoje suvokiamas kaip laikinas projektas, integravimasis į naują visuomenę yra komplikuoatas, dažnai nematoma poreikio tai daryti. Pavyzdžiui, vienas informantas, gyvenantis Norvegijoje nuo 2001 m., kalbėjo apie tai, kad jo ir jo žmonos planas yra užsidirbti pensiją Norvegijoje ir po to grįžti į Lietuvą. Įdomu tai, kad jo šeima nusipirko namą Norvegijoje, bet tuo pačiu metu turi namą ir Lietuvoje, kuriuo rūpinasi, jį remontuoja ir retsykais apsistoja jame, kai svečiuojasi Lietuvoje. Klausiamas, kaip pritampa Norvegijoje, kalbėjo, kad nejaučia skirtumo nuo gyvenimo Lietuvoje – pradedant maistu ir baigiant lietuviškos televizijos žiūrėjimu. Į mano klausimą: „Tai suprantu, jūs dirbat Norvegijoje, bet gyvenat kaip Lietuvoj?“ – atsakė: „Nu taip, taigi mes lietuviai.“ Jam nesuprantamas buvo ir kitas mano klausimas: „Ar nebuvo kilusi mintis pakeisti pilietybę (iš lietuviškos į norvegišką)?“ Į tai jis atsakė: „Nebuvo net minties“, ir dar pridūrė, kad Lietuvoje yra deklaravę gyvenamąją vietą, nes ten – jų namas. Tuo tarpu apie namą Norvegijoje galvojama kaip apie ilgalaikę investiciją, bet ne gyvenamąją vietą. Tokią informanto laikyseną sunku būtų apibūdinti net ir populiariu transnacionalizmo požiūriu į šiuolaikinę migraciją, akcentuojančiu

buvimą „čia“ ir „ten“, labiau čia tiktų T. H. Erikseno pastaba, kad šiuolaikiniams migrantams greta kitų laikysenų (asimiliacinės, transnacionalinės, kreolinės), būdinga ir senoji, diasporinė – kada migrantai save mato gyvenančius svetimoje žemėje ir aiškiai žinančius, kas ir kur yra jų šalis (Eriksen 2007: 183). Turint tokią suvokimą, sunku kalbėti apie lietuviškos pilietybės keitimą į norvegišką.

Ne mažiau migrantų iš Lietuvos Norvegijoje neturi tokio aiškaus atsakymo į klausimą apie planus, kurioje šalyje ruošiasi gyventi ateityje. Dauguma jų neatmeta galimybės, kad kada nors grįš į Lietuvą, bet nemato tokios galimybės artimiausiu metu, todėl savo gyvenimą projektuoja Norvegijoje. Bet net ir planuojant savo ateitį Norvegijoje, nebūtinai galvojama apie lietuviškos pilietybės keitimą į norvegišką. Kaip matyti iš toliau pateikiamo interviu ištraukos, pilietybė yra suvokiama kaip pragmatiška priemonė:

Kokia jūsų pilietybė?

Turiu lietuvišką.

Ir neturite minčių keisti?

Iš tikrųjų nematau reikalo – kokios naudos man duos norvegiška pilietybė. Lietuviai keliaut gali kur jie nori, paskolą, jeigu esi norvegas, gali gaut už penkiolika procentų, o užsieniečiui reikia dvidešimt penkių – tai vienintelį pliusą tą matau. Sesuo gyvena Anglijoje – jinai pasiėmus anglišką pilietybę metai ar du, nes ji taip norėjo. Aš, sakau, kol kas nematau reikalo.

O dėl ko sesuo?

Na, ji irgi ten pakankamai ilgai gyvena ir ji galvoja, gal bus saugiau, ji jau neplanuoja grįžti į Lietuvą.

O jūs turbūt planuojat?

Na aš irgi į Lietuvą nelabai planuoju, bet, žodžiu, turiu nekilnojamo turto Lietuvoje ir nežinau, jeigu pavirsčiau norvege, kaip tada su tuo turtu, kaip su lietuviškais įstatymais – nes užsieniečiai kažkada negalėjo turėti nekilnojamo turto Lietuvoje. Aš turiu žemės sklypą ir nežinau, kaip viskas ten.

[...] po septynių metų tu gali kreiptis, ir man praėjo septyni metai ir kažkas klausia, ar nekeisi pilietybės – ir aš tada galvoju, ką aš žinau, kokie plusai, kokie minusai – kam čia reikia, – tai buvo toks, aišku, pasvarstymas, ar čia man reikia, ar nereikia. Bet vis dėlto jau vienuolika metų ir nekeičiu. (Moteris, 36 m., Stavangeris, Norvegijoje gyvena 11 metų.)

Iš šios ištraukos iš interviu matyti, kad apie pilietybę moteris kalba pasverdamą „plusus minusus“ ir lemiantis veiksnys apsisprendimui išsaugoti Lietuvos pilietybę yra matomas per norą išsaugoti nekilnojamąjį turtą (žemę) Lietuvoje, manant, kad užsieniečiams negalima turėti žemės Lietuvoje. Apie norvegišką ir lietuvišką pilietybę mąstoma per naudos kategoriją – pasveriant, kuri tuo momentu yra „naudingesnė“.

Kalbant apie migrantų motyvus, kai jie svarsto apie lietuviškos ir norvegiškos pilietybės „plusus minusus“, šalia pragmatiškų motyvų renkantis / išsaugojant pilietybę akivaizdus yra ir identiteto aspektas. Toliau pateikiamoje interviu

ištraukoje informantas aiškiai apibūdina pilietybės kaip saito su kilmės valstybe aspektą:

[...] aš, pavyzdžiui, aš niekadęs lietuviško paso neatsisakysiu, jeigu taip Seimas nepriims tokio įstatymo, kad dvigubos pilietybės – tada aš nežinau, kaip čia viskas.

[...] ir jeigu tu pakeisi tą pasą, vadinasi, tiesiog nukerti visus savo, kaip sako, protėvių, visus tuos saitus su Lietuva pakeisdamas į raudoną norvegišką pasą.

O nesinori nukirst?

Ne. Ne, tu baik juokaut, yra motina, yra seserys, trys yra, yra visa kita.

[...] sapnuoji, sapnuoji namus, vat, kažkokie tai vaizdai iškyla, tu kažką prisimeni, tiesiog tau virpena kažkur viduje. Apie Norvegiją aš to dar kol kas negaliu pasakyti. (Vyras, 40 m., Haldenas, Norvegijoje gyvena 6 metus.)

Iš šio interviu aiškiai matyti, kad pilietybė gali būti suvokiama ne tik kaip statusas ar tik kaip pragmatinė priemonė, bet svarbiau yra emocinis, su identitetu susipinantis aspektas. Pilietybė matoma ne tik kaip formalus valstybės / asmens santykis, bet kartu ir kaip tapatumo elementas, susijęs su buvimo lietuviu jausmu. Toliau pateikiama dar viena ištrauka iš interviu tai iliustruoja:

Ne, nebuvo noro [priimti Norvegijos pilietybę], nes tada prarandi Lietuvos pilietybę.

Ji jums svarbesnė atrodo?

Aš tikrai laikau save lietuve ir man visiškai nėra reikalo kažko keist.

Tai čia susiję dalykai jaustis lietuviu ir turėti pilietybę?

Man susiję, sakyčiau, jeigu tai būtų kažkokie praktiniai sumetimai, dideli skirtumai, bet šiais laikais jų nebeliko ir aš nematau jokių didelių neigiamų dalykų su lietuviška pilietybe. (Moteris, 55 m. Oslas, gyvena Norvegijoje 5 metus.)

Informantų samprotavimuose pilietybė ir identitetas („laikau save lietuve“) yra neišskiriamos kategorijos, ir tai aiškiai kontrastuoja su teorine perspektyva, kalbančia apie pilietybę kaip išskirtinį statusą. Šioje vietoje būtų galima vėl prisiminti C. Brettell (Brettell 2006). Jos manymu, galvojimas apie migrantų priklausymą, buvimą naujoje visuomenėje apima ne tik formalųjį pilietybės aspektą, bet ir kultūrinę pilietybę (Brettell 2006) bei galbūt transnacionalinį buvimą „čia“ ir „ten“.

Moteris, Norvegijoje gyvenanti penkiolika metų ir galinti pagal įstatymus turėti Norvegijos pilietybę, dar aiškiau apibūdino emocinį ryšį, kurį jaučia būdama Lietuvos pilietė:

[...] jūsų pilietybė?

Lietuvos.

O Norvegijos [neturite]?

Aš neėmiau.

O nebūtų buvę praktiškiau ir lengviau?

Galbūt.

Ar čia yra, kaip pasakyt, laikysena?

Laikysena, tokia yra laikysena. Aš neėmiau pilietybės dėl to, kad aš turėjau atsisakyt Lietuvos pilietybės, o tada aš norvegams pasakiau, jeigu aš atsisakysiu Lietuvos pilietybės, tai aš turiu atsisakyt savęs, dalies savęs. Ir man labai patiko, kad policija labai gerai suprato, ką aš pasakiau. (Moteris, 50 m., Haldenas, Norvegijoje gyvena 15 metų.)

Dalis migrantų stipresnes emocijas sutelkia ne į pilietybę, bet į kilmę ir tautybę arba į kitus „įgimtus“ elementus, tiksliau, į tai, kas, jų nuomone, priešingai nei pilietybė, yra nepakeičiama:

Gimei lietuviu, tai nebūsi brazilas. Pavyzdžiui, aš išvažiavau iš čia pirmą kartą dvidešimt penkių metų, čia atvažiavau, tai jau per dvidešimt penkis metus jau buvau patapęs, sakau, nieks neatsižegnojo ir neatsiriboja, čia ne tame esmė. Esmė tame, kad čia yra geras, stabilus, ramus gyvenimas – dėl to aš čia ir gyvenu, bet tai nereiškia, kad tu ten ruošiesi tapti norvegu... (Vyras, 29 m., Oslas, Norvegijoje gyvena 4 metus.)

Kilmė, arba „prigimtiškumas“, aiškiai brėžia ribą tarp *buvimo* ir *tapimo* norvegu, ir pilietybės įgijimas dažnu atveju nėra matoma kaip galimybė *tapti* norvegu, nes *negimei* norvegu:

Negimiau čia. Aš neturiu galimybės vertinti situacijos, aš galiu tik kalbėti, kas vyko nuo devynių metų kiek aš čia buvau iki dabar. Aš neturiu patirties iš anksčiau, aš nesu su mamos pienu siurbus tos norvegiškos tradicijos, tų norvegiškų dainelių. Suprantat, vis tiek draugai, vaikystės draugai – tie niuansai, kurie yra buvę pas norvegus, – iškart du žodžiai ir jie pagauna esmę – aš to neturiu su jais, kadangi nebuvau čia su jais maža, tai to nėra. (Moteris, 35 m., Oslas, Norvegijoje gyvena 5 metus.)

Ta pati informantė vėliau dar prasitarė, kad jos nuomone, pilietybė nepriklauso nuo to, kur tu gyveni:

[...] man atrodo, čia yra du skirtingi dalykai. Man atrodo, nekeičia žmogaus esmės, kur tu gyveni. Jeigu tu esi koks tu esi – tu gali gyvent ten, tu gali gyvent ten. Aš nežinau, aš turiu planų ten, kur man šalta – į šiltus kraštus – tai nereiškia, kad aš tapsiu ispane, pavyzdžiui. (Moteris, 35 m., Oslas, Norvegijoje gyvena 5 metus.)

Lietuviška kilmė, kuri kartais įvardijama naudojant kraujo metaforą, neretai suvokiama kaip susijusi su Lietuvos pilietybe – nekeičiama, tačiau buvimas kitoje valstybėje remiasi tos šalies gerbimu, visiškai nesiekiant tapti norvegu, o tik įvardijant save tos šalies gyventoju:

[...] mes esam gimę lietuviai, mūsų gyslomis teka lietuviškas kraujas. [...] ir koks čia dar gali būti vaidinimas, ar prisiderinimas, ar bandymas kažkuo tapti. Mes gyvenam šitoj šaly, mes labai gerbiame šitos šalies įstatymus, aš myliu šitą šalį, kurioj aš gyvenu, bet aš niekada nebūsiu norvege. Aš negaliu net

pretenduoti į tai, tai būtų juokinga. Aš būsiu šitos šalies piliete – net ne pilietė, aš pilietybės net neimsiu, aš jau turėjau ją pasiimti, jeigu aš norėjau ją imti, aš jos neimsiu, aš esu lietuvė. Aš būsiu gyventoja. (Moteris, 45 m., Haldenas, Norvegijoje gyvena 6 metus.)

Pastarosios ištraukos iš interviu tarsi patvirtina ankstesnių tyrimų atskleistas primordialinio lietuviškumo sampratas, kurios būdingos nusakant buvimo lietuviu jausmą (žr., pvz., Kuznecovienė 2008). Kita vertus, toks teiginys kontrastuoja su Jolantos Kuznecovienės, atlikusios tyrimą Londone, pastebėjimu, kad lietuviams migrantams būdingas *lietuviškumo išmokimas*, kaip atsveriantis „primordialinį fatališkumą“ (Kuznecovienė 2014b: 48). Tačiau kaip pati autorė pabrėžia, lietuviškumo išmokimas vaikystėje informantų suvokiamas kaip nepakeičiamas bruožas, tokiu būdu galima kalbėti apie kilmės pakeitimą išmokimu, kuris suvokiamas kaip nepakeičiamas.

Trumpai apibendrinant, kas buvo pasakyta šioje straipsnio dalyje, matyti, kad Lietuvos pilietybės išsaugojimas ir atsisakymas priimti norvegišką, negali būti apibūdintas keliais sakiniais. Žmonių galvoje Lietuvos pilietybės išsaugojimas apima įvairius susipinančius aspektus: nuo pragmatinio santykio su pilietyste, kaip statuso ir saitų su Lietuvos valstybe išlaikymo – dažnai šiuo atveju susiję su planais grįžti į Lietuvą, arba galvoju, kad Lietuvos pilietybė reikalinga užtikrinti teisinį ryšį su Lietuvos valstybe, kadangi joje yra likęs nekilnojamas turtas ir pan. Kita vertus, ne mažiau svarbus ir emocinis Lietuvos pilietybės išsaugojimo aspektas. Pilietybė matoma ne vien kaip statusas, bet ir kaip identiteto dalis, neretai suplakant kilmės, etniškumo ir pilietybės dėmenis į vieną visumą. Kartu pabrėžiama, kad Norvegijos pilietybė nėra garantas tapti „savu“ naujoje visuomenėje, todėl, kaip anksčiau pateiktoje interviu ištraukoje sakoma, pasirenkama būti „gyventoju“, arba kaip kalbėjome teorinėje straipsnio dalyje – ne piliečiu, suvokiant, kad Norvegijos valstybė garantuoja daugumą pilietinių teisių (išskyrus balsavimą nacionaliniuose rinkimuose).

Norvegijos pilietybė: tarp „popieriaus“ ir emocijų

Nors dauguma lietuvių migrantų, gyvenančių Norvegijoje, stengiasi išsaugoti Lietuvos pilietybę, apie ką kalbėjome ankstesniame skyrelyje, paraleliai egzistuoja ir kiti žiūrėjimo į Lietuvos pilietybę variantai. Šioje straipsnio dalyje aptarsime kitą mūsų išskirtą pilietybės sampratos tipą – kada priimama Norvegijos pilietybė, tačiau su ja nesitapatinama. C. Brettell ir D. Reed-Danahay vartoja „pragmatiškos pilietybės“ sąvoką panašioms migrantų natūralizacijos JAV motyvams apibūdinti (Reed-Danahay, Brettell 2008). Brettell teigimu, kai kurie migrantai, įgydami Amerikos pilietybę, ją mato kaip praktinę priemonę, palengvinančią gyvenimą naujoje šalyje, tačiau, pasak šios autorės, migrantai nebūtinai

su ja tapatinasi. Kitaip sakant, norvegiška pilietybė traktuojama kaip patogus įrankis pritapti ir gauti naudos naujoje šalyje (Norvegijoje), tačiau kartu pabrėžiamas ir emocinis buvimo lietuviu aspektas.

Diskusiją pradėsiu ištrauka iš interviu su Haldene gyvenančia moterimi, kuri kalba apie savo būsenos pasikeitimus, kai ji nutarė priimti Norvegijos pilietybę ir atitinkamai atsisakyti Lietuvos pilietybės:

[...] nebesijaučiau antrarūšė, kažkokia įvažiavėle, aš jau jaučiuosi, aš turiu lygiai tas pačias teises kaip ir jūs, nors aš ir anksčiau jas turėjau, juk čia tas pasas faktiškai tiktai duoda teisę dalyvauti rinkimuose, tai čia vienintelis skirtumas, tai čia šiaip, pagal visas jau teorines praktikas, tai taip turėtų būt, bet aš pačiai, man asmeniškai buvo toksai, vat, dabar aš galiu reikalaut, dabar jau viskas, nieko jie man nebegali atimest, jie negali pasakyt: „o, bet tai čia atsiprašau, čia tik tai Norvegijos piliečiams“. Nes taip gauni kartais tokius šokus po penkiolikos metų, po keturiolikos metų. (Moteris, 32 m., Haldenas, Norvegijoje gyvena 8 metus.)

Iš šios interviu ištraukos matyti, kad moteris priimdama Norvegijos pilietybę tikisi lygiaverčio savęs traktavimo su norvegais, t. y. ji mano, kad po to, kai ji gavo Norvegijos pilietybę, ji turi būti priimama kaip lygiavertė naujos visuomenės dalyvė. Kita vertus, moteris puikiai supranta, kad formaliai naujoji pilietybė nesuteikia jokių naujų teisių, išskyrus teisę dalyvauti nacionaliniuose rinkimuose. Visa kita yra tik įsivaizdavimas, kad norvegiška pilietybė atveria kelius būti lygiavertiškai priimtai naujoje visuomenėje.

Kiti informantai dar aiškiau paaikšino, jog poreikis turėti Norvegijos pilietybę kyla dėl to, kad migrantai, pragyvenę ilgesnį laiką šioje šalyje, ima jausti poreikį dalyvauti šalies gyvenime. Apie tai kalbama toliau esančioje ištraukoje iš interviu su vyru, kuris Norvegijoje gyvena dešimt metų:

[...] Aš jau turiu tą teisę. Turiu išlaikyti tam tikrus kalbos testus. Aš esu svarstęs, bet esu svarstęs ne dėl to, esu svarstęs dėl kai kurių dalykų. Dėl to, pavyzdžiui, – pilietybė, tas žodis pilietybė ir tautybė man atrodo, kad skiriasi – sakyčiau, kad norėčiau būti Lietuvos tautietis – tauta, aš esu lietuvis, bet pilietis labiau norėčiau būti Norvegijos, nes aš čia gyvenu, aš juk čia turiu balsuoti, aš čia nulemiu ateitį Norvegijos. Aš čia dešimt metų gyvenu, va, dabar bus rinkimai, mes galime dalyvauti tik tuose vietiniuose savivaldos rinkimuose. Dabar bus rinkimai, ar sujungti tris komunas į vieną – toks didelis projektas, – aš galiu balsuoti. Bet jeigu į vadinamą seimą, aš jau negaliu dėl to, kad aš nesu pilietis. Arba, sakysim, iškyla tokių dalykų: dabar aš studijuoju papildomai, vakarinius – daugiakultūrę pedagogiką studijuoju – ten irgi reikėjo užpildyti prašymą, ir kadangi aš buvau ne Norvegijos pilietis, man reikėjo įrodyti, kur aš dirbu, kiek metų pradirbau, ar turiu leidimą gyventi – turėjau krūvą popierių pristatyti, kad galėčiau įstoti, o būt buvęs pilietis – tiesiog šmokšt, ir viskas. Arba tie leidimai gyventi, mes tik dabar gavom, čia ne Europos Sąjunga, čia gauni leidimus iš pradžių metams, paskui dviem, paskui ten po tų dviejų trejų

vėl. Paskui gavom visam laikui – bet irgi, pasikeis kažkokie įstatymai, tu tarsi esi nesaugus, ypač kai turi čia vaikus, namus... (Vyras, 40 m., Stavangeris, Norvegijoje gyvena 10 metų.)

Kaip matyti iš šio interviu, pagrindiniai argumentai gauti Norvegijos pilietybę yra noras nulemti šalies, kurioje gyvenama, ateitį dalyvaujant politiniame gyvenime – balsuojant, kita vertus, Norvegijos pilietybė matoma ir kaip priemonė, leidžianti jaustis saugiau, lengviau naudotis naujos gyvenamos šalies teikiamais privalumais.

Tas pats pateikėjas vėliau pasakojo, kad iki šiol dar neturi Norvegijos pilietybės, pagrindinė to priežastis – pakankamai sudėtingas jos įgijimo procesas:

Bet aš įlindau į tą schemą, ir ten labai daug pildymo yra – ten, pavyzdžiui, reikia, kur mes per tuos dešimt metų buvom išvykę: ir atstogauti, ir į Lietuvą, reikia baisiai daug atgaminti, visus pasus savo, kuriuos keitei, na toksai darbas, kuris išgąsdino mane. Jeigu būtų lengviau ten užpildyti, tai gal jau ir būčiau. (Vyras, 35 m., Stavangeris, Norvegijoje gyvena 10 metų.)

Įdomus dar vienas šio pateikėjo išsakytas dalykas, atskleidžiantis transnacionalinį apskritai pilietybės pobūdį. Jis pasakojo, jog su žmona yra sutarę, kad tik vienas jis šeimoje priimtų Norvegijos pilietybę, o žmona liktų Lietuvos piliete, nes, pasak jo, svarbu išlaikyti ryšius su abiem šalimis būnant „po koja“ abejose:

Iš pradžių gal net toks mūsų planas, kad tik aš vienas. Kadangi žmona liktų Lietuvos piliete – čia labiau dėl teisinių dalykų: Lietuvoj turim šeimas, tėvus, galbūt paveldėjimai, nežinau, kad jaustumėmės tarsi abejose šalyse. Po koja, kaip sakant. (Vyras, 35 m., Stavangeris, Norvegijoje gyvena 10 metų.)

Reikėtų paminėti ir dar vieną aspektą, kurį mini ne vienas informantas. Šalia pragmatiško požiūrio į Norvegijos pilietybės priėmimą, neretai minima ir tai, kad Norvegijos pilietybė yra „vertingesnė“ – turima omenyje, kad galvojama, jog Norvegijos valstybė labiau pasirūpins savo piliečiais, negu Lietuvos valstybė savo:

Nu, jeigu aš čia gyvenu, pas mane kažkokių planų į Lietuvą grįžti nebuvo. Vienas dalykas – paso važiuoti keisti nereikia; antras dalykas – toks merkantilinis – užsienyje kažkas atsitiks, tai Norvegija geriau apgins. (Vyras, 44 m., Trumsė, Norvegijoje gyvena 16 metų.)

Šis pateikėjas, gyvenantis Norvegijoje nuo 2001 m., pasakojo, kad yra tekę turėti neigiamų patirčių prašant pagalbos iš Lietuvos institucijų, tačiau tuo metu jam buvo atsakyta padėti:

Gal čia negalima imti kaip pavyzdžio, bet man atrodo, ar tūkstantis devyni šimtai devyniasdešimt antrais ar trečiais aš Minske papuočiau į labai negerą situaciją ir kreipiausi į Lietuvos ambasadą, ir man reikėjo, kad mane tik davežtu, padėtų davežiuoti iki Vilniaus – ten du šimtai kilometrų – man ten pasiuntė

ambasadoj, ir viskas. Tas liko atminty... (Vyras, 44 m., Trumsė, Norvegijoje gyvena 16 metų.)

Iš dalies šios minimos patirtys bei dar vienas toliau minimas aspektas – galimybės išsaugoti Lietuvos pilietybės nebuvimas – prisidėjo prie galutinio apsisprendimo priimti Norvegijos pilietybę:

Tais laikais buvo, netgi įstatymas išėjo, kad praradus Lietuvos pilietybę, atgauti jos negalima. Aš gerai atsimenu, nes mano vienas sūnus tada – jis negalėjo už Norvegijos rinktinę dalyvauti todėl, kad jis neturėjo pilietybės ir jam reikėjo ant greičio padaryti. Aš buvau susisiekęs su ambasada – ir pasakė, prarandi Lietuvos pilietybę, naujas įstatymas, jeigu prarandi Lietuvos pilietybę, jokių lengvatų, atšaukti atgal, kad... Nu, aš galvoju, jeigu jūs taip, tai... (Vyras, 44 m., Trumsė, Norvegijoje gyvena 16 metų.)

Iš viso to, kas buvo pasakyta apie Norvegijos pilietybės priėmimo motyvus, galima sakyti, kad dominuoja pragmatinis imigrantų požiūris ieškant lengvesnio kelio būti iš dalies integruotiems į naują visuomenę. Naujoji pilietybė matoma kaip įrankis, atveriantis naujus kelius į saugesnę, labiau užtikrintą ateitį.

Kita vertus, kol kas dar nieko nebuvo pasakyta apie identiteto aspektą – būtent, ką naujos pilietybės priėmimas reiškia konstruojant identitetą, o galbūt pilietybės pakeitimas iš lietuviškos į norvegišką nesukelia pokyčių šioje plotmėje? Apie tai trumpai dabar ir pakalbėsime.

Ko gero, vienas labiausiai nusakančių esmę ir apibendrinančių kitų informantų mintis yra toliau pateikiama ištrauka iš interviu su vyru, dešimt metų gyvenančiu Norvegijoje. Svarstydamas apie norvegiškos pilietybės priėmimą, pateikėjas labai aiškiai susiduria su tam tikromis problemomis, kylančiomis iš sprendimo atsisakyti Lietuvos pilietybės ir priimti Norvegijos:

Iš pradžių gal ir jaučiau tokią sąžinės graužatį, kai tėvui pasakiau, jis vos infarkto negavo. Nejaučiu, aš vis tiek manau, kad tu neturi žmogus nugyventi tokio neutralaus gyvenimo nei ten, nei ten – mes vis tiek galvojame, čia gyvenim, jau dešimt metų gyvenam ir tikrai toliau ketinam gyventi, nes čia labai gera. Ir mylim Lietuvą, bet tada nei aš ten galiu balsuoti, vis tiek ta politika tiek nesidomiu, nei čia, nenoriu būti nulis. (Vyras, 35 m., Stavangeris, Norvegijoje gyvena 10 metų.)

Tačiau, kaip matyti iš interviu, apsisprendimą priimti Norvegijos pilietybę padiktuoja noras negyventi „neutralaus“ gyvenimo ir nebūti „nuliu“ – nepriėmus norvegiškos pilietybės, bet ir negyvenant Lietuvoje. Bet matyti, kad šis sprendimas dėl pilietybės neturi įtakos ir santykiui su Lietuva – pasakoma „mylim Lietuvą“.

Dar labiau emocinį pilietybės aspektą pabrėžė kita pateikėja, kuri priėmė Norvegijos pilietybę. Ji apibūdino emocijas, kurias ji patyrė prieš gaudama

Norvegijos pilietybę ir emocinius išgyvenimus, patirtus po to, kai pilietybė jai buvo suteikta:

[...] kad aš visą laiką jo norėjau (norvegiško paso) ir norėjau, ir norėjau, ir va dėl to aš, ko gero, neapgalvodavau, o kaip bus, jei aš turėsiu, tai man atrodė, o jau kai, aš tikrai visą laiką galvojau, o jau kaip užšvėsiu tą dieną, tai kaip norvegai, oi (juokiasi) su visais. (Moteris, 32 m., Haldenas, Norvegijoje gyvena 8 metus.)

Po to, kai jai buvo suteikta Norvegijos pilietybė, informantė taip apibūdino savo emocijas:

[...] tai buvo viena iš liūdniausių dienų faktiškai. [...] Nežinau, iš pradžių man kažkaip... viskas atrodė, nežinau, blogai su tais norvegais, atrodė kažkaip [...], kaip čia man, va, aš norėjau būti europiete, čia Europos Sąjunga atseit Lietuva dar yra, o dabar va, aš čia net ne europiete skaitausi, ir čia va, čia tie norvegai pjokai, va, jie čia kultūros mažai turi, čia man, nu baisiai aš pykau, baisiai pykau ir tikrai, nu tiesiog emocijų sukilo, ir viskas, paskui viena draugė man pasakė, jinai ir faktiškai irgi ne norvegė, jinai sako, tu, tu nusiramink, pamatysi sako, pamažu bus lengviau ir, sako, čia tik popierius. Ir kai jinai man tai pasakė, čia tik popierius, tai man kažkaip, aš taip ir nusiraminau, teisingai, galvoju, čia tik popierius yra. (Moteris, 32 m., Haldenas, Norvegijoje gyvena 8 metus.)

Pabrėžiama, kad Norvegijos pilietybė yra tik formalus, gyvenimo kokybę naujoje šalyje gerinantis veiksnys, tuo tarpu tai neturi nieko bendro su buvimo lietuviu aspektu. Panašiai kalba ir J. Kuznecovienė savo straipsnyje apie migrantus lietuvius, gyvenančius Londone, įvardijančius Anglijos pilietybę „popieriumi“ (Kuznecovienė 2014a). Šie žmonės (priėmę Norvegijos pilietybę, bet su ja nesitapatinantys) mato save visai nepritampančius naujoje visuomenėje, nors ją ir supranta. Apie tai kalbama toliau pateikiamoje ištraukoje iš interviu:

[...] čia reikia labai daug metų pragyventi, kad suprasti norvegų mentalitetą, – aš suprantu daug dalykų, kodėl daroma taip, kodėl sakoma taip, bet aš labai daug dalykų nepriimu širdyje. Aš galiu paaiškinti, kodėl padaryta taip taip, bet nesutiksiu, kad taip reikia daryt.

Aš niekada nebūsiu [norvegų]. Aš per vėlai atvažiavau, [...] gyvenimo principai, supratimai biški kitokie... (Vyras, 44 m., Trumsė, Norvegijoje gyvena 16 metų.)

O Lietuvą tas pats informantas apibūdina kaip namus, kur „viską supranta“:

Lietuvoj – namų jausmas daugiau ten yra. Aš atvažiuoju tenai, aš kažkaip tai... atvažiuoji į Lietuvą, nors aš labai retai ten būnu, bet aš suprantu ten, kad aš viską ten suprantu. Aš suprantu visuomenę, aš viską suprantu, aš jaučiuosi kaip namie. Čia [Norvegijoje], kuo ilgiau aš čia gyvenu, nesuprantu kaip čia viskas... (Vyras, 44 m., Trumsė, Norvegijoje gyvena 16 metų.)

Iki šiol šioje straipsnio dalyje kabėjau tik apie asmenis, kurie jau turi Norvegijos pilietybę, tačiau nepaisant to, šie žmonės labiau tapatinasi su Lietuva, buvimo lietuviais jausmu. Ne kartą teko susitikti ir su asmenimis, kurie, turėdami Lietuvos pilietybę, planuoja priimti Norvegijos, tačiau dėl objektyvių priežasčių to kol kas padaryti negali (neatitinka kriterijų dėl legaliai išgyvento laikotarpio arba neišlaikė privalomų pilietybės egzaminų). Priešingai nei tai, kas buvo anksčiau aptarta, šie informantai visiškai nenori tapatintis su Lietuva.

Vienas informantas, kuris Norvegijoje gyvena penkerius metus, dirba gerai apmokamą, aukštos kvalifikacijos darbą, taip apibūdino santykį su Lietuva:

Man Lietuvoj niekada nepatiko.

Kas?

Nežinau, klimatas labai nesiskiria, Lietuvoj gal kartais geriau. Susiraukę žmonės, pavydūs žmonės...

O čia?

Čia linksmi žmonės. Norvegai, jie šiaip gal tylūs ir ne tiek daug bendraujantys – ypač mieste. (Vyras, 37 m., Trumsė, Norvegijoje gyvena 5 metus.)

Toliau informantas kalba, kad jo su Lietuva niekas nesieja ir kad Lietuvoje jautėsi blogai:

Aš ne patriotas buvau ir Lietuvoj gyvendamas, aš sakyčiau, blogai jausdavausi, kai per ilgai užsibūdavau Lietuvoje. Keliaudavau daug – kas du, tris mėnesius kur nors išvažiuodavau svetur – grįždavau visai kitokios nuotaikos. (Vyras, 37 m., Trumsė, Norvegijoje gyvena 5 metus.)

Todėl jam atrodo logiška priimti Norvegijos pilietybę:

O pilietybė, dabar yra lietuviška, turbūt?

Lietuviška, bet greičiausiai neilgam.

Dar tik teoriškai, ar?

Domėjausi.

Ir ką reikia daryti?

Išsilaikyti keletą testų ir atsisakyti lietuviškos.

Taip lengvai?

Nebent lietuviai galiausiai ką nors sugalvos dėl dvigubos pilietybės.

Bet jeigu nėra jokių vilčių ir noro sietis su Lietuva – tai kam ta dviguba pilietybė?

Nežinau, iš tikrųjų – gal ir nelabai reikalinga.

O ką tada pilietybė reiškia apskritai, nes daug kas sako, kad nėra prasmės jos keistis, nes nuo to niekas nepasikeičia?

Keičia iš tikrųjų, norvegiškas pasas keliaujant yra žymiai vertingesnis negu lietuviškas.

Vertingesnis kuria prasme?

Vizų klausimu ir lengvumu keliauti į daugelį šalių. Kur su lietuvišku pasu reikia vizų arba reikia jas gauti ambasadoj iš anksto – su norvegišku pasu galima

jas gaut arba atvykus, arba jų visai nereikia. (Vyras, 37 m., Trumsė, Norvegijoje gyvena 5 metus.)

Šio informanto matyme susipina keli dalykai. Viena, jis aiškiai įvardija nepasitenkinimą gyvenimu Lietuvoje, todėl kalba, kad ateityje ruošiasi keisti lietuvišką pilietybę į norvegišką. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad ir apie norvegišką pilietybę galvoja tik kaip apie „vertingesnę“ – su ja nesitapatinama.

Trumpai apibendrinant šią straipsnio dalį galima pasakyti, kad migrantų galvojime pilietybe galima manipuliuoti – ji nėra nepakeičiama, bet priklausomai pagal aplinkybes strategiškai ir racionaliai pasirenkama. Tačiau šiek tiek pilietybė matoma ir kaip gija, siejanti su Lietuva, neskubama atsisakyti šios pilietybės, bet net ir atsisakę lietuviškos pilietybės imigrantai yra linkę pabrėžti savo tapatinimąsi su Lietuvos visuomene, kaip *savesne*, artimesne, o identifikavimasis su Norvegijos visuomene yra komplikuočiau, ji matoma kaip *svetimesnė*.

Sąmoningas siekis tapti Norvegijos piliečiu kaip aktyviu piliečiu

Viena informantė, atvykusi (atvažiavusi su tėvais) iš Lietuvos ankstyvoje vaikystėje, paklausta – kuo tu jautiesi (kokia tautybė) – atsakė: norvegė. Kalbintu momentu jai buvo dvidešimt metų, prieš dvejus metus ji buvo priėmusi Norvegijos pilietybę. Paklausta kodėl, atsakė:

[...] Todėl, kad aš noriu, aš nežinau, tiesiog taip natūralu jautėsi.

Tai buvo noras ar buvo būtinybė?

Ne, jokios būtinybės. Tiesiog noras. Planuoju gyventi Norvegijoje, tai aš nemačiau jokio, jokios būtinybės turėti lietuviško paso. Aš čia gyvenu. (Moteris, 20 m., Oslas, Norvegijoje gyvena 14 metų.)

Ta pati informantė kalbėjo, kad visi jos draugai yra norvegai ir ji pati jaučiasi Norvegijos visuomenės dalimi. Jai „natūralu jautėsi“ ir pilietybę turėti tos šalies, kurią geriau pažįsta. Tuo tarpu jai Lietuva – tai šalis, kurioje gyvena seneliai ir kur vyksta atostogauti, tačiau neturi jokių kitokių ryšių. Ji sunkiai kalbėjo lietuviškai, kartais vartodavo anglišką žodžius ir posakius, kai reikėdavo išreikšti sudėtingesnes mintis.

Turbūt nieko nenustebinsiu pasakydamas, kad antros kartos migrantai iš Lietuvos turi kiek kitokį, palyginti su pirmos kartos migrantais, požiūrį į Norvegijos pilietybę bei apskritai gyvenimą Norvegijoje – tai ir iliustruoja anksčiau pavyzdys. Antros kartos migrantų integracija yra gana plati tema, tačiau mes tik bendrais bruožais aptarsime esminius jos bruožus. Tikslumo dėlei reikėtų paminėti, kad terminas antros kartos migrantai čia vartojamas plačiąja prasme, apimant ir tuos migrantus, kurie gimė Lietuvoje ir į Norvegiją atvyko su

tėvais būdami vaikais, – tokiems migrantams kartais taikomas 1,5 kartos migrantų apibūdinimas (Waters, Alba 2011: 1). Teorinėje literatūroje apie antros kartos migrantus pateikiamas gana platus inkorporavimo į naują visuomenę vaizdas (Waters, Alba 2011; Morawska 2009). Asimiliacija yra viena dažniausiai minimų sąvokų kalbant apie antros kartos migrantus. Tačiau ši sąvoka dažnai kritikuojama, nes empiriniai duomenys dažniau pateikia komplikuočiau, daugiakryptį inkorporavimo vaizdą. Jolanta Kuznecovienė, remdamasi Dwaine Plaza ir Alainu Simmonsu, teigia, kad antros kartos migrantai, konstruodami savo etnines tapatybes, pasirenka vieną iš kelių būdų – asimiliaciją arba konstruoja hibridinę tapatybę (Kuznecovienė 2014a: 33).

Anksčiau paminėtas atvejis, manyčiau, galėtų būti laikomas asimiliacijos pavyzdžiu. Informantė aiškiai save tapatina su Norvegija, o Lietuva – tik šalis, kurioje gyvena močiutės. Tačiau tokie ryškūs antros kartos asimiliacijos pavyzdžiai, remiantis lauko tyrimais, yra veikiau išimtys nei taisyklė.

Toliau pateikiamoje ištraukoje iš interviu informantė kalba apie identiteto susidvejinimą:

Aš pati tokia jaučiuosi kaip ir lietuvis, bet kaip ir norvegas – kažkaip patampi tarp tų dviejų kažkaip identitetų, gaunasi toks pastovus ieškojimas. Nelabai supranti kur tau dėtis – nes lietuviai į tave labiau gal žiūri kaip į norvegą, o norvegai žiūri į tave kaip į lietuvę. (Moteris, 22 m., Oslas, Norvegijoje gyvena 13 metų.)

Ši ištrauka iš interviu nurodo į tam tikrą laikyseną, kurią apibūdinome kaip hibridinę tapatybę.

Moteris atvyko į Norvegiją su mama, kai jai buvo devyneri metai. Ji greitai įsiliejo į norvegišką visuomenę, jaučiasi jos dalimi, tačiau jos tapatumui nemažą įtaką daro ir buvimas Lietuvoje – kaip pati sako, buvimas „tarp dviejų identitetų“. Moteris norą priimti norvegišką pilietybę argumentavo siekiu tarnauti Norvegijos armijoje (Norvegijoje be pilietybės tai neleidžiama) ir siekiu visaverטיškai dalyvauti Norvegijos politinėje sistemoje – balsuoti, o Lietuvos politinėje sistemoje ji teigė nenorinti dalyvauti, nes jos gerai nepažįsta; Lietuva labiau matoma kaip atostogų šalis, nei ta, kurioje gyvenama:

Pilietybė tavo kokio?

Norvegų. Man kada buvo devyniolika metų, aš norėjau tarnauti Norvegijos kariuomenėje, tada aš priėmiau Norvegijos pilietybę.

[...] gal man šešiolika metų buvo, kada aš priėmiau pilietybę, nes aš norėjau balsuoti, pas mus buvo toks kaip bandomasis balsavimas jaunimui – tai, man rodos, man šešiolika buvo, kada aš, ir ten buvo kažkas, kad su mama kalbėjom, kad pigiau dabar daryti, negu kai būsiu vyresnė, nes ten irgi yra kažkokios...

Nuo mažų metų esu labai aktyvi visokiame ten jaunimo partijose.

O Lietuvoje noro balsuoti nebuvo?

Gal nebuvo, nes aš Lietuvoje dažniausiai būdavau per atostogas, per atostogas labiau buvau užimta su šeima ir atostogaut, negu gilintis į politinę sistemą. (Moteris, 22 m., Oslas, Norvegijoje gyvena 13 metų.)

Dar vienas svarbus aspektas – ši moteris jaučia, kad nors save sieja su Norvegija ir Lietuva, ji nesijaučia esanti visiškai pripažįstama kaip norvegė Norvegijoje, ar lietuvė – Lietuvoje.

Bet kaip sakai esi ten ir ten, blaškaisi?

Taip.

Bet pilietybė labiau į Norvegijos visuomenę traukia?

Jo. Aš sakau, man pačiai yra labai sunku paaiškinti – į save gal labiau žiūriu kaip į norvegę, aš visą savo gyvenimą esu čia, mano visi draugai čia, o tas blaškymasis gal dėl kitų žmonių, kiti žmonės tave blaško: [pateikėjos vardas] tavo toks vardas – tikrai ne norvegė, iš kokios tu šalies – ir tada tu pradedi blaškytis, o – iš Lietuvos.

[...] kiti žmonės labiau blaško. Bet tai Norvegijoje labai įprasta – ne tik lietuviai čia taip jaučiasi. Emigrantų yra labai daug. (Moteris, 22 m., Oslas, Norvegijoje gyvena 13 metų.)

Iš dalies paminėtas „blaškymasis“ yra nulemtas to, kad pateikėjos vardas ir pavardė skamba ne norvegiškai, todėl ji norvegų identifikuojama kaip ne norvegė, o ir lietuviai nelaiko jos „tikra“ lietuve.

Ta pati pateikėja vėliau paaiškino, kad ji save labiau tapatina su Norvegija, jos visuomene, – tai daugiausia nulemta jos tiesioginio dalyvavimo socialiniame ir politiniame Norvegijos kasdienybės gyvenime, o lietuviška identiteto „dalis“ yra daugiau palaikoma per šeimą:

Bet nekilo mintis pasakyti: ne, aš ne lietuvė, aš norvegė esu?

Ne.

Bet jeigu sakei, kad dalyvavimu, įsijautimu tu labiau jautiesi norvege, kas tada ta lietuviška dalis?

Mano šeima.

Bet tas jau neapima viešo gyvenimo – domėjimosi, kas vyksta, ką išrinko Lietuvoj?

Pas mane yra domėjimasis Lietuva, man svarbu Lietuvos–Norvegijos santykiai, nes aš jaučiu, kad esu rezultatas Lietuvos–Norvegijos santykių. [...] Pas mane yra noras žinoti, kas yra Lietuvoje, bet kadangi aplinkui mane norvegiška sistema, tai dėl to aš joje esu daugiau kasdienybėje. [...] Lietuva man yra šeima ir atostogos – Akropolis, Palanga, sodas, šeima ir poilsis. (Moteris, 22 m., Oslas, Norvegijoje gyvena 13 metų.)

Kita vertus, ne vien objektyvūs išoriniai požymiai ar, kitaip sakant, elementai, tokie kaip vardas ir pavardė, nulemia tam tikrą ribos brėžimą tarp *savo* ir *kito*. Viena informantė, kuri gimė ir iki septyniolikos metų gyveno Lietuvoje, mišrioje

lietuvės ir norvego šeimoje ir kurios vardas ir pavardė yra suprantamos kaip norvegiškos, taip pat apibūdino tam tikrą identiteto susidvejinimą: „Jeigu žmonės sakytų, kad turi būti norvegė, – tikrai ne, aš į save žiūriu kaip į lietuvę ir norvegę, aš kitaip negaliu paaiškinti, žmonės sako pasirink vieną – aš negaliu.“ (Moteris, 20 m., Trumsė, Norvegijoje gyvena 3 metus.).

Nors pagal „objektyvius“ kriterijus, tokius kaip vardas ir pavardė, kalba, ji puikiausiai pripažįstama norvegų kaip *sava*, tačiau pati ji save identifikuoja kaip norvegę ir lietuvę. Taip pat pabrėžia, kad identiteto „susidvejinimui“ įtakos turi brėžiamos ribos tarp *savų* ir *kitų*, šiuo atveju ji pripažįsta, kad ji Lietuvoje buvo labiau atpažįstama kaip norvegė (vardas, pavardė norvegiški).

Ši informantė iki šiol turi abi – Norvegijos ir Lietuvos – pilietybes, tačiau, kaip sako, jeigu reikės rinktis, rinksis Norvegijos, nes norvegiškas pasas „stipresnis“:

Kokia tavo pilietybė?

Turiu abi – ir lietuvių ir norvegų.

[to lietuviško nelabai ir naudoju, kadangi Norvegijoje dabar gyvenu, ir jeigu reikės rinktis, manau, norvegų rinksiuos, nes vis tiek stipresnis pasas, nors ir gaila kažkaip tai – tas patriotiškumas vis tiek yra. (Moteris, 20 m., Trumsė, Norvegijoje gyvena 3 metus.)

Trumpai apibendrinant, kas buvo pasakyta šioje straipsnio dalyje, galima pridurti, kad nedidelė dalis emigrantų iš Lietuvos Norvegijoje tapatinasi su norvegiška pilietybe, kartais netgi turi dvigubas – Lietuvos ir Norvegijos – pilietybes, tačiau netgi ir tuo atveju galima daugiausiai kalbėti apie tapatumų „susidvejinimus“ – viena vertus, tapatinamasi su Norvegijos pilietybe, aktyviai dalyvaujama socialiniame ir politiniame šalies gyvenime, pabrėžiama, kad norvegiškas pasas yra „stipresnis“, tačiau ir „lietuviškajai pusei“ yra skiriama dėmesio – kaip vienai identiteto dedamajai.

Išvados

Aptartas antropologinis požiūris į pilietybę kaip identiteto dedamąją, o ne kaip teisių ir pareigų rinkinį, atskleidė reikšmingų įžvalgų kalbant apie migracijos veikiamas identiteto transformacijas.

Straipsnyje remiamasi tęstiniais (laikotarpis nuo 2008 iki 2017 m.) lauko tyrimų duomenimis Norvegijoje. Tiriama grupė – migrantai iš Lietuvos, gyvenantys Norvegijoje. Gautų tyrimų pagrindu siūlomos trys vyraujančios migrantų pilietybės / pilietybių sampratos: lietuviškosios pilietybės išsaugojimo, norvegiškos priėmimo (lietuviškos atsisakymo) ir trečia – tapatinimosi su norvegiška pilietybe. Žinoma, toks skirstymas yra sąlygiškas, tačiau bendrais bruožais nusakantis ir susisteminantis požiūrių ir nuomonių pilietybės atžvilgiu įvairovę.

Pirmoji išskirta samprata – lietuviškosios pilietybės išsaugojimas – aiškiai nukreipta į kilmės šalies – Lietuvos – pilietybės sąmoningą išsaugojimą. Darytina išvada, kad net ir emigravę lietuviai aktyviai saistosi su Lietuva per pilietybę, dažnai pilietybė suvokiama kaip identiteto šaltinis, papildantis etninį identitetą (matoma kaip nepakeičiama, susijusi su kilme ir tautybe). Kita vertus, neretai Lietuvos pilietybė išsaugoma ir dėl pragmatinių motyvų, baiminantis, pavyzdžiui, kad priėmus Norvegijos pilietybę, gali pasikeisti teisinis turimo nekilnojamojo turto Lietuvoje reguliavimas.

Antroje išskirtoje – norvegiškos pilietybės priėmimo (lietuviškos atsiskyrimo) – sampratoje dominuoja pragmatinis emigrantų iš Lietuvos požiūris į Norvegijos pilietybę – ji priimama, tačiau su ja nesitapatinama. Norvegijos pilietybė matoma kaip vertingesnė, ypač gyvenant Norvegijoje, tačiau egzistuoja aiškus pilietybės kaip popieriaus ir tautybės kaip esminės savasties tapatumo atskyrimas. Norvegijos pilietybė įvardijama naudojant popieriaus metaforą, o apie save ir toliau galvojama kaip apie lietuvį, gyvenantį Norvegijoje.

Trečioji – tapatinimosi su norvegiška pilietybe – samprata yra, ko gero, pati sudėtingiausia ir įvairiapusiškiausia. Dažniausiai sąmoningas savęs siejimas su Norvegijos pilietybe, aktyvus dalyvavimas Norvegijos visuomenėje sietinas su Norvegijoje gimusiais ar užaugusiais asmenimis, kitaip tariant, antrąją kartą. Šie žmonės geriau supranta norvegišką visuomenę, todėl natūralu, kad nori ir formaliai būti pripažinti Norvegijos piliečiais. Lietuva jų sampratoje yra labiau atostogų, senelių, pramogų šalis. Tačiau net ir šioje sampratoje susiduriame su tam tikra įtampa tarp buvimo norvegu ir lietuviu. Pateikėjai kalba apie tam tikrą identitetų susidvejinimą, kai nenorima būti vien norvegu ar vien lietuviu, – teigiama, kad vienodai reikšmingos yra abi dalys, tačiau pasirenkama turėti Norvegijos pilietybę, nes šioje šalyje gyvena, jos aktualijas geriau išmano.

Apibendrinant išskirtas tris pilietybės sampratas reikia pasakyti, kad pilietybė, migrantų supratimu, nėra tik formalus teisių ir pareigų rinkinys. Viena vertus, migrantai Lietuvos pilietybę mato kaip identiteto elementą, net jeigu jos atsisako priimdami norvegišką – pastaroji neretai įvardijama naudojant „popieriaus“ metaforą. Kita vertus, antrosios kartos migrantams Lietuvos pilietybė jau nebėra tokia svarbi arba, tiksliau, vienodai svarbi kaip ir Norvegijos pilietybė. Tačiau net ir šiuo atveju Lietuvos pilietybė yra suvokiama kaip svarbus identiteto resursas.

Literatūra

Baubök, Rainer. 2006. Citizenship and Migration – Concepts and Controversies, R. Baubök (ed.). *Migration and Citizenship: Legal Status, Rights and Political Participation*: 15–31. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Brettell, Caroline B. 2006. Political Belonging and Cultural Belonging: Immigration Status, Citizenship, and Identity among Four Immigrant Populations in a Southwestern City, *American Behavioral Scientist* 50(1): 70–99.

Brubaker, Rogers. 2015. *Grounds for Difference*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Castles, Stephen; Davidson Alastair. 2000. *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*. New York: Palgrave.

Daukšas, Darius. 2017. „Savas“ ir „kitas“ Norvegijos visuomenėje: Norvegijos lietuvių atvejis, *Logos* 93: 131–141.

Eriksen, Thomas H. 2007. Ernest Gellner and the Multicultural Mess, S. Malešević, M. Haugaard (eds). *Ernest Gellner and Contemporary Social Thought*: 168–186. Cambridge: Cambridge University Press.

Faist, Thomas. 2007. The Fixed and Porous Boundaries of Dual Citizenship, T. Faist (ed.). *Dual Citizenship in Europe*: 1–44. Aldershot, Burlington: Ashgate.

Glick Schiller, Nina. 2005. Transborder Citizenship: An Outcome of Legal Pluralism within Transnational Social Fields, F. von Benda-Beckmann et al. (eds). *Mobile People, Mobile Law: Expanding Legal Relations in a Contracting World*: 27–49. Burlington: Ashgate.

Glick Schiller, Nina; Caglar, Ayse. 2008. “And Ye Shall Possess it, and Dwell therein”: Social Citizenship, Global Christianity and Nonethnic Immigrant Incorporation, D. Reed-Danahay, C. B. Brettell (eds). *Citizenship, Political Engagement, and Belonging: Immigrants in Europe and the United States*: 203–225. New Brunswick, New Jersey, London: Rutgers University Press.

Gullestad Marianne. 2002. Invisible Fences: Egalitarianism, Nationalism and Racism, *Journal of the Royal Anthropological Institute* 8(1): 45–63.

Gupta, Akhil; Sharma, Aradhana. 2006. Introduction: Rethinking Theories of the State in an Age of Globalization, A. Sharma, A. Gupta (eds). *The Anthropology of the State: A Reader*: 1–41. Oxford: Blackwell Publishing.

Heater, Derek. 2002. *What is Citizenship?* Padstow, Cornwall: Polity Press.

Howell, Signe. 2002. Community beyond Place: Adoptive Families in Norway, A. Vered (ed.). *Realizing Community: Concepts, Social Relationships and Sentiments*: 84–104. London, New York: Routledge.

Howell, Signe; Melhuus, Marit. 2007. Race, Biology and Culture in Contemporary Norway: Identity and Belonging in Adoption, Donor Gametes and Immigration, P. Wade (ed.). *Race, Ethnicity and Nation: Perspectives from Kinship and Genetics*: 53–71. New York, Oxford: Berghahn Books.

Kaplan, David H. 1999. Territorial Identities and Geographical Scale, G. Herb, D. Kaplan (eds). *Nested Identities*: 9–30. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Kymlicka, Will. 1998. Multicultural Citizenship, G. Shafir (ed.). *The Citizenship Debates*: 167–188. Minneapolis: University of Minnesota.

Kuznecovienė, Jolanta. 2008. Lietuvių tautinis identitetas: bruožai ir tipai, V. Čiubrinskas, J. Kuznecovienė (sud.). *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*: 55–74. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

Kuznecovienė, Jolanta. 2014a. Atmintis, išmokimas ir pilietybė antros kartos lietuvių imigrantų identiteto daryboje: Londono atvejis, *Etniškumo studijos* 2: 29–47.

Kuznecovienė, Jolanta. 2014b. Vieta, pilietybė ir išmokimas lietuvių kilmės imigrantų identiteto daryboje: Londono atvejis, Vytis Čiubrinskas, Darius Daukšas, Jolanta Kuznecovienė, Liutauras Labanauskas, Meilutė Taljūnaitė. *Transnacionalizmas ir nacionalinio identiteto fragmentacija*: 43–65. Kaunas, Vilnius: Versus Aureus.

Morawska, Ewa. 2009. *A Sociology of Immigration: (Re)making Multifaceted America*. London: Palgrave Macmillan.

Reed-Danahay, Deborah; Brettell, Caroline. 2008. Introduction, D. Reed-Danahay, C. B. Brettell (eds). *Citizenship, Political Engagement, and Belonging: Immigrants in Europe and the United States*: 1–17. New Brunswick, New Jersey, London: Rutgers University Press.

Sinkevičius, Vytautas. 2017. Dviguba pilietybė, arba mūšis dėl konstitucijos viršenybės, *Nepriklausomybės sąsiuviniai* 2(20): 13–24.

Soysal, Yasemin Nuhoglu. 1994. *Limits of Citizenship: Migrants and Post-National Citizenship in Europe*. Chicago: University of Chicago Press.

Vertovec, Steven. 2009. *Transnationalism: Key Ideas*. London, New York: Routledge.

Waters, Mary C.; Alba, Richard D. 2011. *The Next Generation : Immigrant Youth in a Comparative Perspective*. New York: NYU Press.

Wimmer, Andreas; Glick Schiller, Nina. 2002. Methodological Nationalism and Beyond: Nation-State Building, Migration and the Social Sciences, *Global Networks* 2(4): 301–334.

Caught between Becoming a Norwegian and Staying a Lithuanian: Concepts of Citizenship among Lithuanian-Norwegians

Darius Daukšas

Summary

One of the biggest challenges for modern states is increased migration, which poses a threat to the established national order (Wimmer, Glick Schiller 2002). The state is first and foremost associated with the territory and its inhabitants, with citizens who ideally identify with the state and its territory, thus forming a nation. It is an ideologically constructed community of people, determined by the established perception that the world is divided into national territories, where each nation has 'its own place in the world'. Citizenship is the legal expression of this relationship between a nation and a state.

Increased migration impels us to rethink this established concept. New forms of citizenship, such as post-national, transnational and multicultural, have appeared, emphasising the changed relationship between the state and its citizens, who very often no longer live in the country of their citizenship. Therefore, the traditional way of approaching citizenship through the analysis of one's rights and duties seems inadequate. Anthropology suggests that citizenship is a wider concept, and in addition to the analysis of one's legal obligations and rights, it suggests examining identities conditioned by migration.

The article is based on the aforementioned anthropological approach, and aims to understand citizenship primarily as a part of identity. It does not use the often-employed interpretation that a migrant's acceptance of a new citizenship implies his identification with it.

The article refers to a field study carried out in Norway between 2008 and 2017. The subject of the research is Lithuanian immigrants living in Norway.

Based on the results of the study, the article identifies three prevailing concepts of citizenship among immigrants: the preservation of Lithuanian citizenship, the acceptance of Norwegian (and renunciation of Lithuanian) citizenship, and identification with Norwegian citizenship. Although this distinction is conditional, it is useful in describing and systematising the diversity of attitudes and opinions on citizenship.

The first concept, preserving Lithuanian citizenship, is clearly directed at the conscious preservation of citizenship of the country of origin, Lithuania. The conclusion can be drawn that, even after emigrating, Lithuanians actively associate themselves with Lithuania through Lithuanian citizenship. In this case, citizenship is often perceived as a source of identity, which complements ethnic

identity (and is seen as irreplaceable and relating to origin and nationality). On the other hand, Lithuanian citizenship is often retained for pragmatic reasons, such as the fear that Norwegian citizenship could affect the legal conditions for holding property in Lithuania.

The second concept, the acceptance of Norwegian citizenship (and the renunciation of Lithuanian), is based on a pragmatic approach to Norwegian citizenship: it is accepted, but it falls short of the immigrant identifying with it. In this case, Norwegian citizenship has more value, especially when living in Norway. On the other hand, there is a clear distinction between citizenship as a document and citizenship as an essential part of one's identity. When referring to Norwegian citizenship, Lithuanian-Norwegians use the metaphor of a document. They continue to perceive themselves as Lithuanians living in Norway.

The third concept of citizenship is perhaps the most complex and versatile. In most cases, deliberate association with Norwegian citizenship and active participation in Norwegian society is characteristic of second-generation migrants, who were born or grew up in Norway. They understand Norwegian society better, so it is natural that they want to be formally recognised as Norwegian citizens. To them, Lithuania is the country of holidays, grandparents and leisure. But even in this case, we encounter a certain tension between being a Norwegian and being a Lithuanian. Respondents speak of a certain duality of identities, whereby one does not want to be entirely Norwegian, or entirely Lithuanian. However, although people note that both identities are equally important, they have chosen to be Norwegian citizens, because Norway is the country where they live, and they feel better informed about its current affairs.

Gauta 2018 m. birželio mėn.